

MÁRIA-ÉNEKEK A MAGYAR NÉPHAGYOMÁNYBAN

A Mária-tisztelet hagyományos zenei megnyilatkozása a személyéhez kapcsolódó egyházi népelemek köre. A népelemek eredete és terjedése szorosan összefonódik az írásbeliséggel, a magaskultúrával, ezért a népzene-tudomány kibontakozása idején, a huszadik század első évtizedeiben – amikor a népzene meghatározása és elkülönítése volt alapvető feladat – alig foglalkoztak velük a kutatók. Bartók Béla gyűjtéseiben mellőzte őket, és nem szerepeltetett népelemeket *A magyar népdal* című, a húszas évek elején készült könyvében sem, melyben az alkalomhoz nem kötött „tulajdonképpen” dalokat adta közre.¹ Kodály Zoltán azonban – akit a régi európai és magyar műzene valamint a népzene kölcsönhatása erősen foglalkoztatott – már külön fejezetet szentelt az egyházi zene és az egyházi népelemek kérdésének *A magyar népzene* című tanulmányában a harmincas évek közepén,² és három Mária-éneket is közlített ebben az össze-függésben.³ Az egyházi népelemek gyűjtése lassanként kiszélesedett⁴ és *A Magyar Népzene Tára Jeles napok* kötetében, 1953-ban már sokat ki is adtak közülük azokból, melyek népszokáshoz kapcsolódnak.⁵ Később az egyre növekvő anyag a Zenetudományi Intézet Népzenei Osztályának kéziratos népdal-gyűjteményében kapott helyet, a dallamtípusok zenei rendjébe besorolva.⁶

A szájhagyományban élő népelemek értelmezésének fontos feltétele teljesült, amikor kiadták a *Régi magyar dallamok tárá*t, Csomász Tóth Kálmán a XVI. század, Papp Géza a XVII. század vokális történeti dallamait.⁷ Ezek döntő többsége ugyanis

¹ Bartók 1924.

² Kodály 1937. Ötödik, bővített kiadás 1971.

³ Az egyik egy középkori spanyol Mária-ének, melyet Kodály *zoborvidéki* lakodalmas dalokkal állított párhuzamba (68.), a másik egy magyar népelemek: „Üdvözlégy mennyei Bánya”, melynek dallamára Csíkbán balladát énekeltek (66.), továbbá „Dicsérjük Jézus szentséges Szűz Anyját” kezdetű ének (69.), amely formájával, dallamvonalával olyan zenei megoldást képvisel, mely az új stílusú népdalokban vált uralkodóvá.

⁴ De még 1944-ben is joggal írhatta Bálint Sándor, hogy „Ma, amikor a népi vallásos dallamok gyűjtése éppen hogy megindult, még ideiglenes véleményt is bajos a vallásos népelemek dallamairól mondani.” Bálint 1981, 55.

⁵ Magyar Népzene Tára (MNT) II. Szerkesztette Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kerényi György.

⁶ A gyűjtemény számítógépes nyilvántartása jelenleg még nem teszi lehetővé a Mária-énekek elkülönítését, a tervezett kiegészítő adatbevitel (funkció, műfaj vonatkozásában) azonban megoldja majd számbavételüket.

⁷ Csomász Tóth 1958. Papp 1970.

egyházi népének. Sem a zenetörténeti sem a népzenei kutatások nem irányulnak azonban kifejezetten a Mária-énekekre, mivel mindkét tudományág a *dallam* felől vizsgálja anyagát, és a szöveget csak másodsorban veszi figyelembe. A népzene-kutató Volly István az egyetlen, aki Mária-énekeket publikált saját gyűjtéséből népszerűsítés céljára 1948-ban, *101 Mária-ének* címmel. A jelen konferencia hívta fel a figyelmünket arra, hogy érdemes volna külön egységként is tanulmányozni népénekeink e mennyiségben sem elhanyagolható csoportját.

A történeti források azt mutatják, hogy az anyanyelvű népénekek Magyarországon középkori előzmények után a XVI. századtól váltak általánossá. A XVI. századi kottás emlékekben mindössze három Mária-éneket található,⁸ a XVII. században azonban már jóval több: hetven, ami a kottába foglalt dallamoknak mintegy 20%-a.⁹ Ez a reformációt követő időszak megnövekedett Mária-tiszteletét jelzi. A XVI–XVII. századi kottás forrásokat szembeesíti a zenei szájhagyománnyal Szendrei Janka, Dobszay László és Rajeczky Benjamin közös könyve: *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben*.¹⁰ A kiadvány bőséges anyagot tesz közzé népénekeinkből, és – bár a dallamrokonságok bemutatása volt a cél és a szöveg-szempontra nem játszott szerepet a példák kiválasztásában, mégis – köztük nagyszámú, jelesen kilencven Mária-ének szerepel. Ez az arány arra figyelmeztet, hogy a zenei néphagyományunkról alkotott kép nem lehet teljes a Mária-énekek ismerete nélkül.

Az egyház közvetítésével érkezett Mária-énekeket a nép befogadta, sajátjaként használta-használja, mintegy népdallá változtatja őket abban a „tágabb értelemben”, melynek meghatározása Bartók szerint az „időbeli és térbeli elterjedtség”, valamint az, hogy e dallamok „a parasztok zenei érzésének ösztönszerű kifejezői”.¹¹ Minél több teret kap a templomok kívüli használat, az „ösztönszerűség”, annál kevesebb a kötöttség, szabályozottság, tehát annál több lehetősége van a variálódásnak, az adott zenedialektusba simulásnak, a helyi előadási szokások felvételének. Mint Bálint Sándor írja: „Minden falunak megvan a sajátos énekkincse, amelynek kétségtelenül vannak kántortól átvett darabjai is, általában azonban a kialakult kántori gyakorlat és a nép énekhagyománya nem azonos egymással. Ez a laikus énekhagyomány szólal meg a búcsújárásokon, halotti virrasztásokon, magánházakban, útszéli keresztelnél, temetőkápolnában buzgólkodó jámbor közösségek, alkalmi csoportok, továbbá a templomi istentisztelet előtt olykor egy órával is hamarabb összegyűlt hívek sajátos ájtatosságában.”¹² Ez a magyarázata annak, hogy a gyűjtött népének-anyag a népdalokhoz hasonlóan zenei variánsokat, apró részletekben különböző, de lényegi vonásaiban összetartozó csoportokat alkot. Kérdés azonban, hogy e variáncscsoportok miként viszonyulnak népdaltípusainkhoz és népdalstílusainkhoz. A választ néhány dallampélda segítségével kíséreljük megadni.

⁸ 239 egyházi és világi dallamból. Csomasz Tóth 1958, 2, 43A, 44.

⁹ 360 dallamból. Papp 1970.

¹⁰ 1979.

¹¹ BÖI 102.

¹² Bálint 1942, 80.

Mária-énekeink egy jelentős csoportja népszokás keretébe illeszkedik. Az egyházi év elején, advent és karácsony idején Mária alakja előtérbe kerül. A Szentcsalád-járás, szálláskeresés, karácsonyi kántálás és a betlehemezés egyaránt megkívánja a Máriáról szóló énekeket. Ezek különböző korokban keletkezett és formálódott szokások-dallamok. A kántálás, az ünnepi rekordálás szokása bizonyíthatóan középkori, a történeti feljegyzések főként diákokkal kapcsolatban emlékeznek meg róla. A máig énekelt kántálók dallamai közül azonban csak néhány vezethető vissza a középkor korai századaira,¹³ a népének kialakulása előtti időre. E kevesek közé tartozik a szálláskereső Máriáról szóló mitikus ének, mellyel a *Mezőségen* szoktak kántálni. A dallam óeurópai zenei örökségből származik, formáját tekintve mindössze két – kis hangterjedelemben mozgó – sor ismételtetéséből áll (1. dallampélda).

A betlehemes történeti rétegeinek szétválasztása bonyolult feladat. Annyi bizonyos, hogy XVII. századi forrásokban megörökített Mária-énekeink egy része a templomi használat mellett kántálóként és betlehemes-játék részeként is szerepel a szájhagyományban. Ilyen többek között a „Szűz Mária e világra nekünk Szent Fiát hozá” kezdetű ének, melynek dallama és szövege a *Cantus Catholici* című énekeskönyvben jelent meg 1651-ben. A dallam – mely a XVII. századi európai dallamvilágból érkezett, és a magyar népzene autochton stílusaitól eltér – az egész magyar nyelvterületen meghonosodott.¹⁴ Változatai tájjellegűvé váltak, *Moldvában* pl. a helyi gazdag díszítőtechnika segítségével (2. dallampélda), míg másutt alig díszítik, vagy ornamente nélkül éneklük.

Mária altatója más fogalmazásban, más dallammal is előfordul; következő példánk a XVII–XVIII. században divattá vált dúr-jellegű, szaffikus formájú dalok közé tartozik.¹⁵ Az efféle dallamokat betlehemesnek, karácsonyi kántálónak, névnapköszöntőnek, párosítónak is szokták énekelni – feszes ritmusú, derűsen egyszerű előadásban. A Mária-altató ebben a vonatkozásban különbözik tőlük parlando-rubato előadásmódjával, bensőséges hangvételével és a *Zoborvidékre* jellemző egy-kéthangos díszítések mértéktartó alkalmazásával (3. dallampélda).

A boldog Istenanya karácsonyi képe mellett népünk a fájdalmas anyát is számontartja, tiszteli. Ennek ideje a nagyböjt és különösen a nagyhét. A liturgián kívüli csoportos áhitatok néprajzi feltérképezése még nagy hiányosságokat mutat, mégis tudjuk, hogy ilyenkor az énekléssel egybekapcsolt virrasztás, az ún. „Jézus-keresés”, a szent sír mellett végzett imádkozás, a temető-látogatás szokása nem elszigetelt jelenség. Többek között ilyen alkalmakkor kerülhetett sor a Mária-siralom éneklésére. Bálint Sándor szerint „Talán [...] a középkori gyakorlatnak nyomait őrzi az a szokás, amely tudtunkra *Szeged-Alsóvároson* és *Tápén* még él, hogy nagypéntek délután a hívek, főképpen az asszonyok a Kálvárián, esetleg

¹³ Szendrei 1988, 491-493.

¹⁴ Pl. MNT II. 384/VII., 662.

¹⁵ „Van [...] egy típusa a szaffikus daloknak, amelynek eredetét biztosan tudjuk időhöz kötni, a 17-18. század fordulójához és a 18. század első feléhez [...]. Ebben a korban, úgy látszik, a dúr-hexachord muzsika önti el a műveltek zenéjét és onnan a népet is. Legvilágosabban látszik ez a betlehemes dalok esetében, ahol adatokkal is igazolható.” Vargyas 1981, 322.

a templomban *verses epikumokat* énekelnek. Egy részük *Mária-siralom*. Mária elpanaszolja fájdalmát a csillagoknak, hegyeknek és kőszikláknak, özvegyeknek, árváknak, szentasszonyoknak.¹⁶ A középkori, itáliai előzményekre visszanyúló szövegek a gyűjtött anyagban újabb és újabb megfogalmazásban, olykor egyéni, szentimentális átköltésben bukkannak föl. Ilyen következő példánk, melyet három *gyimesi* asszony énekelt (4. dallampélda). A hosszú szöveget kézírásos füzetből olvasták, ezért az előadás néha akadozott, átsegítette azonban őket a dallam sodrása, vivőereje, melyben teljesen otthonosak voltak. A csoportos éneklésben is lehetséges díszítés formulái ebben az esetben sematizálódtak és versszakról versszakra szinte azonosan szólaltak meg.

A dallam népdal-változatait a környéken, Csík megyében, a következő „keserves” szöveggel ismerik:

Azhol én elmegyék,
Még az fák és sírnak,
Gyöngy ágairól
Levelek lehullnak.¹⁷

A Mária-siralom kezdete:

Elmég Szűz Mária
Szént Fiát keresni.
Hégyekén-völgyekén
Mindénütt kérdézi.

Elképzelhető, hogy a két szöveg hangulati és szóhasználatbeli összecsengése is hozzájárult ahhoz, hogy a Mária-éneket a keserves-dallamra alkalmazzák. Ugyanezt a dallamot egyébként búcsúénekek is használják a Dunántúlon és az Alföldön, ennek szövege általában a „Mária, Mária” megszólító formulával kezdődik. Mária-énekeink e típusának különlegessége abban áll, hogy ez az egyetlen, amelynek dallama a kereszténység felvétele előtti időre nyúlik vissza, a keleti eredetű ereszkedő-pentaton népdalstílusból formálódott ki.¹⁸ E stílus – számarányánál fogva és hagyományos használatának sokrétűsége miatt – zenei anyanyelvünkben kiemelt jelentőségű, ugyanakkor az írott kultúra hatásaival szemben a legellenállóbb. A Mária-tisztelet erős begyökerezettségét bizonyítja, hogy ebben az esetben mégis létrejött a kapcsolat oly módon, hogy a népdal pentatóniája, mely a „világi változatok” jellemzője, a Mária-énekekben kissé módosult és a dallamversszak második felében műzenei jellegű, diatonikus átfogalmazást nyert. Az ének funkciója, szövege tehát befolyásolta a dallamot.

Egy másik régi népdalstílusunk viszont – a diatonikus hangsorú ún. sirató stílus – olyan hangnemi és formai sajátosságokkal rendelkezik, amelyek lehetővé

¹⁶ Bálint 1938, 202.

¹⁷ Pl. Bartók–Kodály 1923, 77. További keservesek Csík megyéből: MNT X. 569-571, 587.

¹⁸ A teljes dallamtípus az MNT X. kötetében jelent meg: 568-616. Ebből a Mária-énekek a következők: 577, 579-581, 583-586, 592, 595-598, 601-603, 609, 611, 613.

tették, hogy sokágú kapcsolatrendszere alakuljon ki a magas kultúrával a XVI–XVII. században, éppen a népénekek elterjedése idején.¹⁹ A sirató stílus motívumkincsét használja többek között az „Ó áldott Szűz Anya, mennyei szép rózsza” kezdetű ének (5. *dallampélda*). Ez a dallam típus az egész magyar nyelvterületen megtalálható, mint Mária-ének vagy halottas ének. Első följegyzése 1693-ból való. Idők folyamán jelentős formai változásokon ment át, az ötsoros alakulatok mellett – melyet kottán közlünk – négy soros, sőt három soros szerkezetek is létrejöttek.²⁰ Legismertebb, a mai katolikus énekeskönyvekben szereplő változata a „Boldogasszony, anyánk”, amelyben Mária, mint a magyarság pátrónája jelenik meg, és mintegy nemzeti himnuszként is szokták énekelni.²¹

A búcsújárás az az alkalom, amikor a legtöbb Mária-ének hangzik el. Középkori előzmények után a búcsújárás a XVII–XVIII. században új lendületet kapott és népünk vallásos életében a közelmúltig nagy szerepet játszott.²² Az egyházi szertartások mellett itt bontakoztak ki a népi áhítat leggazdagabb formái. A búcsús csoportok gyülekezése, a hosszú, több órás vagy akár több napos zarándokút, a megérkezés, beköszöntés mind-mind énekléssel jár együtt, amit jó hangú falusi énekvezetők, előénekesek, népi kántorok irányítanak saját falujuk szokásrendjének megfelelően. A búcsú csúcspontja – melyben a különböző falvak népe együtt vesz részt – az ünnepi körmenet. Ennek az énekei a templomban használt népe-énekektől nem egyszer eltérnek, és az adott búcsújáróhelyre jellemzőek. A búcsúban alkalom nyílik új Mária-énekek megismerésére is: nagy figyelemmel hallgatják a más faluból érkezett csoportokat, és szívesen vásárolják a néhány lapos nyomtatványokat, a paraszti verselők, „szentemberek” énekelhető szövegeit.²³ A búcsújárás zenei anyagában különös élességgel mutatkozik meg a népdalgyománymányra általánosan jellemző kettősség: az új iránti fogékonyság, sőt mohó vágy, és a konzervatív megtartó hajlam. Ennek eredményeként az újabb funkciós dűzene igénytelen, szentimentális közhely-dallamai rendkívüli népszerűsége tetek szert, mellettük azonban fennmaradnak a több száz éves énekek is.²⁴ A Mária-énekeknek ebből a sokszínű együtteséből kiemelkednek azok, amelyeket a búcsú adott pillanatában, adott helyszínén hagyományosan el szoktak énekelni. A *csíksomlyói* búcsú ünnepi körmenete során a *Kissomlyó* csúcsára vezető úton pl. a „Szentséges Szűz Mária, szép liliomszál” kezdetű ének hangzott fel (6. *dallampélda*) harangzúgás, dobpergés és csengettyűszó kíséretében.²⁵ Ez a XVII. századi

¹⁹ Dobszay 1983.

²⁰ Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 172, II. 80. Dobszay 1983, 184–186.

²¹ *Éneklő egyház* 1984, 234. E népének sajátos funkciója napjainkban sem halványul. 1989-ben például – Nagy Imre és társainak újratemetése alkalmából – Rác Sándor, az 56-os nagybudapesti munkástanács volt elnöke ünnepi beszéde után ezt az éneket kezdte el, a sokaság pedig együtt énekelte végig.

²² Bálint–Barna 1994.

²³ Az efféle énekszerző, mint Bálint Sándor írja: „Merít az írott és íratlan hagyományból, a magas egyházi irodalomból éppúgy, mint a laikus népelemlekezetből. Biztos érzékkel elégíti ki kora népi vallásosságának igényeit...” Bálint 1981, 54.

²⁴ A spontán folyamatokat befolyásolja a helyi papság és a kántorok izlése is, mely gyakran az énekeskönyvek „hivatalos” verzióhoz ragaszkodik, esetenként azonban a hagyományt támogatja.

²⁵ Domokos 1979, 11–12.

dallam az ún. „Rákóczi nóta” dallamcsaládjába tartozik és más vallásos és világi szövegek – többek közt balladaszöveg is – kapcsolódnak hozzá.²⁶ Első feljegyzője pedig éppen a *csíksomlyói* Kájoni János volt, aki táncdallamként örökítette meg. Mintegy háromszáz éves és széles körben elterjedt dallamról van tehát szó,²⁷ melyet *Somlyón* és vonzaskörzetében, a *Székelyföldön* és *Moldvában* sajátos, oldott szerkezettel, litániázó formában énekelnek.

A *csíksomlyói* búcsú egyik legünnepelesebb mozzanata, amikor a processzió a hegytetőre érve megáll a régi Salvator kápolna mellett és a szertartást vezető pap megáldja a sokaságot. Ez után csendül fel az „Egészen szép vagy Mária” kezdetű antifóna, melynek sorait a kántor és a nép felváltva énekli.²⁸ Az antifóna története szintén a XVII. századra nyúlik vissza: az eredeti latin szöveg KÁJONI *Cantionale*jának első kiadásában jelent meg. A népszerűsítést minden bizonnyal segítette, hogy az 1719-es kiadásban már magyar fordítása szerepel. Dallama²⁹ népünk zenei világától teljesen idegen kompozíció, kanyargós dallamvezetésével, nagy hanglépéseivel. A búcsús-gyakorlat mégis elterjesztette.³⁰ Erről tanúskodik többek között egy 1993-ban készült felvétel, melyen egy *moldvai* asszony tökéletes biztonsággal, mély átéléssel és drámai erővel énekelte (7. dallampélda). A következő évben, 1994-ben pedig a gyűjtők azt tapasztalták, hogy azóta unokájának is megtanította.

Az idézett dallampéldákkal az volt a célom, hogy bemutassam: a Mária-tisztelet jelentősen gazdagította a magyar zenei néphagyományt. Régi dallamok továbbélését biztosította, mellette pedig évszázadokon át időről időre újak befogadását, melyeket a közösség saját igénye és ízlése szerint alakított tovább. Ily módon bonyolult versformák, zenei strófaeképletek, ritmikai megoldások és dallamfordulatok épültek be a népi dallamvilágba. Gazdag, kölcsönös kapcsolat alakult ki az írásos kultúra és a szájhagyomány között: az írott források anyagát a nép ajkára vette, a szövegeket másolgatta, a laikus szerzők pedig maguk is tollat ragadva írásba foglalták, közzé tették alkotásaikat. E folyamatok indítéka és hajtóereje a Boldogságos Szűz – közösségben és személyesen átélte, ünnepeken és hétköznapiokon átsugárzó – különleges tisztelete.

²⁶ Kodály 1971, 64–65. Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 146–149, II. 70–71.

²⁷ Az egyházi ének díszítésének dialektusvonásairól L. Paks 1985.

²⁸ Domokos 1979, 12–13.

²⁹ Legkorábbi feljegyzése: „Hymni Vesperarum”, Csíksomlyó 1741.

³⁰ Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 239, II. 108.

Dallampéldák

1.

$\text{♩} = \text{cca } 80$

1. Mi-kor Szűz Már-ja föl-dön járt, Mi-kor Szűz Már-ja föl-dön járt.

2. Hogy szülesse meg a fiját,	10. Elment az ökrök jászlához,
3. Elment nyárfák árnyékábo,	11. Hogy szülesse meg a fiját.
4. Hogy szülesse meg a fiját.	12. Vacsorára szénát ettek,
5. De a nyárfák csak zörögtek.	13. Az ökrök lecsendesedtek.
6. Elment a lovak jászlához,	14. Ökrök, boldogok legyetek,
7. Hogy szülesse meg a fiját.	15. Földből barázdát vessek,
8. Vacsorára szénát ettek,	16. Tiszta buzát teremjetek!
9. Egész éjjel dörömböltek.	

Visa (Kolozs), Nagy Dánielné Kis Amália (76 éves). Gyűjtötte Kallós Zoltán, Németh István, 1994., lejegyezte Pakasai Katalin. DAT 68/17.

2.

Poco parlando $\text{♩} = \text{cca } 69$

Szűz Má-ri-a e vi-lág-ra né - künk szent Fi - át ho-zá.

A já-szol-ban he-lesz-tetvén ő - tet e - kép-pen szólla:

A - lu - gyál jén mag-za - tom, nyu - gu - gyál vi - rá - gom!

Igy é - ne-ke - l - vén, és ör - ven - dez - vén.

Trunk (Moldva), Szabó Ferenc. Gyűjtötte Domokos Pál Péter, 1939., lejegyezte Paksa Katalin. Gr 48Bb

3.

Parlando, rubato ♩ = cca 72

1. Mi-kor Szűz Má-ri - a kis - fi - á - nak
 Így é - ne-kelt va - la a Jé - zus-nak:
 Ö - rő-mest rin-gat-lak, szí-ve-m-ből ó-hajt-lak,
 A - ludj, a - ludj!

2. Aludj el, magzatom, napom fénye,
 Szegény életémnek egy reménye!
 Örömet ringatlak, szívemből óhajt-lak,
 Aludj, aludj!

Nyitragaszté (Nyitra), Brath Lászlóné Brath Margit (54 éves). Gyűjtötte Bodza Klára, 1987., lejegyezte Paksa Katalin.

4.

Parlando, rubato ♩ = cca 54

1. El - mēgy Szűz Má - ri - ja Szēnt Fi - jāt ke - res - ni,
 Hē - gyekēn, vőlgyekēn Mīn-dē - nütt kēr - dē-zi.

2. Kérdēz eget s földet,
 S a magas félhőköt:
 Nem látták csillagom,
 Szerelmes magzatom?

3. Ezek Márijának
 Némán felelének:
 Kérdēzd még hát ama
 Jēruzsálēmékēt!

4. A zsidók elfogták,
Kötözve hurcujják.
Annás és Kajifás
Elébe állítják. [...]
9. Akkor Szűz Mária
Féltekint az égre.
Az öreg Simeon
Jutott az eszébe.
10. Hét tör ér engemét,
Átsúrta szívemét,
Mert sok kínok között
Látom gyermekemét. [...]
12. Jöjjetek, angyalok,
És bátorítsatok!
Szegény aranyomér'
Talán még is halok [...]
15. Szent asszonyok jönnek,
A kik hírül hozták,
Az Úr Jézus Krisztust
Mennyire kínozzák. [...]
17. Még a Szűz Mária
Utcákról utcákra.
Szűz méhe gyümölcsét
Most szembe találja.
18. Nem hagyják őt hozzá,
Jézust csak rugdóják,
A Szent Anya szívét
Jobban szomorítják.[...]
21. Hogy odajérkezett
A Kálváriára,
Lerogyott a Szent Szűz
Szíve fájdalmába.[...]
23. Mëgfogja Szent János
Szűz Mária kezét,
És odavezeti
Őt Szent Fija elé.
24. Jézus mëgcsokolja,
Szent Jánosra bízza,
És szentséges lelkét
Szent Atyjának adja.
25. Nézi Szűz Mária
Az ő drága fiját,
És a halálra vált,
Halvány, szent orcáját.
26. Mënnyei angyalok,
Mos' velem sírjatok!
A világ vëtkéjér'
Szënvéd most uratok.[...]
28. Ragyogó csillagok,
A földre hújatok,
Az Isten Bárányát
Ti is gyászoljátok!
29. Jaj halál, jaj halál,
De nem jól dolgoztál,
Mert szívem kertjében
Virágot kaszáltál.[...]
32. Kérünk, édesanyánk,
Hét fájdalmajidra,
A keresztfán mëghalt
Drága Szent Fijadra,
33. Hogy akik most itten
Siránkozunk szépén,
Mënnyországba, mënnybe
Fëljuthassunk, ammën.

Gyimesközéplek (Csík), Antalné Bodor Anna (61 éves), Gyurici Péterné Tankó Erzsébet (67 éves), Antal Györgyné Tankó Julianna (37 éves). Gyűjtötte és lejegyezte Tari Lujza, 1973. AP 8687c-8688a.

5.

Poco parlando ♩ = cca 46

1. Ó, ál-dott Szűz-a-nya, meny-nye - i szép ró-zsa,
 Boldog mennyország-nak drá-ga gyöngy-vi-rá-ga,
 Bű-nő-sőknek ke-gyes szó-szó - ló - ja!
 Vi-gyázz re-ánk, é - des - a-nyánk,
 An-gya-lok-nak ki-rály-né asz-szo-nya.

2. Mert boldogok azok, kik téged dicsérnek,
 Néked tiszta szívből buzgón énekelnek,
 Szent Fiadnál ők kegyelmet nyerneek.
 Vigyázz reánk, édesanyánk,
 Angyaloknak királyné asszonya.

Trunk (Moldva), Szabó Ferenc. Gyűjtötte Domokos Pál Péter, 1939., lejegyezte Paksa Katalin. Gr 48Bb

6.

Lento $\text{♩} = \text{cca } 80$

Szent - sé - ges Szűz Má - ri - a, szép li - li - om - szál,
 Ki min - den - kor szé - pen úgy vi - rá - go - zál,
 Hogy szűz lé - vén, meg - gyü - mől - csöz - tél,
 I - mádd Jé - zust ér - tünk, a - kit te szül - tél.
 Szép li - li - om - szál, szű - zek vi - rá - ga,
 Kö - nyö - rögj é - ret - tünk, Is - ten - nek any - ja!
 Ó mely é - kes vagy, Má - ri - a,
 Bű - nő - sök - nek szó - szó - ló - ja.

Csikrákos (Csík), férfiak, nők csoportja. Gyűjtötte Sárosi Bálint, 1967., lejegyezte Dobszay László. AP 6570a.

7.

Rubato $\text{♩} = \text{cca } 144$

E-gé-szen szép vagy, Má-ri - a, E-gé-szen szép vagy, Má-ri - a,
 E-re-den-dő bűn-ek szeny-nye nincs te - ben-ned,
 E - re - den-dő bűn-ek szeny-nye nincs te - ben-ned.
 Te Jé-ru-zsá-lem di-cső-sé - ge, Te jIz-ra-jel - nek ö-rö-me,
 Te ja mű nem - ze - tünk-nek vagy tiszt-es - sé - ge,
 Te a bűnösöknek pártfo-gó - ja. Ó Má - ri - ja, ó Má - ri - ja,
 nagy-o-kos - sá - gos Szent Szűz, nagy - ha - tal - mú Szűz A - nya,
 I - mád - koj - zál é - ret - tünk, e - se-dej-zél é - ret-tünk
 A mi U-runk, Jé - zus Krisz - tus - nál!

Lészped (Moldva), Márton Ferencné Rózsi Erzsi (74 éves). Gyűjtötte Kallós Zoltán, Domokos Mária, Németh István, 1993., lejegyezte Paksa Katalin. AP 17.820e.

Irodalom

BÁLINT Sándor

1938 Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza. Szent István Társulat. Budapest.

1942 Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza. Franklin-társulat. Budapest.

1944 Vallásos népköltészetünk egyéni ihletései. In Bálint Sándor: A hagyomány szolgálatában. 53–67.

1981 A hagyomány szolgálatában. Összegyűjtött dolgozatok. Magvető Könyvkiadó. Budapest.

BÁLINT Sándor–BARNA Gábor

1994 Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza. Szent István Társulat. Budapest.

BARTÓK Béla

1924 A magyar népdal. Rózsavölgyi és Társa. Budapest In BÖI 101-350.

BÖI=Bartók Béla összegyűjtött írásai. Közreadja Szöllősy András. Zeneműkiadó Vállalat. Budapest 1966.

BARTÓK Béla–KODÁLY Zoltán

1923 Erdélyi magyarság. Népdalok. Népies Irodalmi Társaság. Budapest

CSOMASZ TÓTH Kálmán

1958 A XVI. század magyar dallamai. Régi magyar dallamok tára I. Akadémia Kiadó. Budapest.

DOBSZAY László

1983 A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneinkben. Akadémia Kiadó. Budapest.

DOMOKOS Pál Péter

1979 „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Kájoni János: Cancionale Catholicum. Petrás Incze János: Tudósítások. Szent István Társulat. Budapest.

Éneklő egyház. Római Katolikus Népepektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal. Szerk. Népepektár-bizottság. Szent István Társulat. Budapest 1984.

KODÁLY Zoltán

1937 A magyar népzene. In A magyarság néprajza. A ³1952 kiadástól példatárral, összeállította Vargyas Lajos. (Az ⁵1971 kiadás lapszámaira hivatkozunk.) Zeneműkiadó. Budapest.

Magyarország zenetörténete

1988 I. Középkor. Szerk. Rajeczky Benjamin. Akadémiai Kiadó. Budapest

1990 II. 1541-1686. Szerk. Bárdos Kornél. Akadémiai Kiadó. Budapest.

MNT = A Magyar Népzene Tára. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán.

II. Jeles napok. Sajtó alá rendezte Kerényi György. Akadémiai Kiadó. 1953. Budapest.

X. Népdaltípusok 5. Sajtó alá rendezte Paksa Katalin. Balassi Kiadó. 1997. Budapest.

PAKSA Katalin

1985 Dialektusvonások egy XVII. századi magyar népének előadásában. Magyar Zene (XXVI) I. 49–63.

PAPP Géza

1970 A XVII. század énekelt dallamai. Régi magyar dallamok tára II. Akadémiai Kiadó. Budapest.

RAJECZKY Benjamin

1969 Gregorián, népének, népdal. In Rajeczky Benjamin írásai. Szerk. Ferenczy Ilona. Zeneműkiadó, 1976. Budapest 40–58.

SZENDREI Janka

1988 A naptári ünnepek énekei. In Magyarország zenetörténete I. 489–537.

SZENDREI Janka–DOBSZAY László–RAJECZKY Benjamin

1979 XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben I-II. Akadémiai Kiadó. Budapest.

VARGYAS Lajos

1981 A magyarság népzeneje. Zeneműkiadó. Budapest.

VOLLY István

1948 101 Mária-ének. Tanulmány a katolikus népének kérdéseiről. Népköta. Szeged.

1982 Karácsonyi és Mária-énekek. Szent István Társulat. Budapest.

Katalin Paksa

Virgin Mary Songs in the Popular Folk Tradition

In Hungary singing religious songs in the mother tongue became general only from the 16th century. Among the first texts we can find the Mary-songs, which can be classed among the religious types of Hungarian folk songs. Besides using Mary songs in the church, they can be found in the customs of some Calendar feast. The author has chosen some from these songs and analysis them.

